

Калчакеев К.Б.

**«МАНАС» ЭПОСУНДАГЫ «АЛТЫ КАНДЫН ЧАТАГЫ» БӨЛҮМҮНҮН
СЮЖЕТТИК ӨЗГӨЧӨЛҮГҮ (Чоң Казат)**

Калчакеев К.Б.

**СЮЖЕТНАЯ ОСОБЕННОСТЬ В РАЗДЕЛЕ «РАЗДОР ШЕСТЕРЫХ
ХАНОВ» В ЭПОСЕ «МАНАС» (Великий поход)**

K.B. Kalchakeev

**FEATURE STORY IN THE SECTION «CONTENTION SIX KHANS»
IN THE EPIC «MANAS» (the Great march)**

УДК: 891.78/002.1

Эпостун «Алты кандын чатагы» бөлүмүнүн сюжети, композициясы манасчылар тарабынан, чоң чыгармачылык маанайда ачылып берилген. Эң башкысы аталган бөлүмдөгү окуялардын курчушу «Чоң казаттын» жаралышына шарт түзгөн.

Негизги сөздөр: «Чоң казат», Манастын портрети, Кошойдун портрети, Бакай кан, Эр Төштүк, он төрт кандын кеңеши, Каныкейдин портрети.

В статье рассмотрено сложение и развитие сложенного кульминационного конфликта в эпизоде «Чон казат» (Великий поход), а также устойчивая традиция и сложение различных микросюжетов в композиции эпоса.

Ключевые слова: «Великий поход», портрет Манаса, портрет Кошой, хан Бакай, Эр Төштүк, совет четырнадцати ханов, портрет Каныкей.

The article considers the addition and development of folded culmination of the conflict in the episode «Chon kazat» (the Great march), as well as a strong tradition and the addition of various stories in the composition of the epic.

Key words: «The Great march», a portrait of Manas, portrait Koshoya, Khan Bakai, Er Toshtuk, a council of fourteen khans, a portrait of Kanykei.

“Чоң казат”, “Манас” эпосунда орчундуу курч-трагикалык эпизод. Себеби, буга чейинки эпизоддордо (кейипкерлердин) негизги каармандардын төрөлүшү, балалык чагы, үйлөнүшү, кырк жигит курамы, айрым согуштук казаттарды жасап, тажрыйба топтоо өндүү мотивдер топтоштурулган. Мында жалпылаштырылган, топтоштурулган окуялардын жыйындысы “Чоң казаттын” себебин жана чечилишин жасоого түрткү берет. Эпостогу башкы каарман Манастын, дөө-шаалардын, кырк жигиттин, жалпы эле баатырлардын эрдиги, кылык-жоругу, мүнөзү “Чоң казатта” сыналат. Көптөгөн кейипкерлердин мүнөзү ушул бөлүмдө ачылат.

“Чоң казат” эпостун бардык варианттарында ар тараптуу чагылдырылган. Бул бөлүмсүз эпостун жалпы сюжеттик-композициялык нугун толук кандуу чыгарма катары элестетүү кыйын. “Чоң казатты” ошондуктан бардык манасчылар кастарлап айтышкан. Бул бөлүм камтыган окуялары, көлөмү жагынан чоң эпизод катары бир нече урунттуу мотивдердин башын бириктирип турат. Андыктан, Сагымбай, Саякбай, Ж.Мамай, Т.Молдонун варианттарындагы “Чоң казат” бөлүмүнүн окшоштуктарын, жалпылыктарын чечмелеп, жалпы “Манас” эпосунун сюжеттик

курулушунун өзгөчөлүктөрүн тактоону, аныктоону чечүүчү эпизод катары кароого аракеттендик. Фольклорист Б.Н. Путилов [5]: “В сфере сюжеттики обратим внимание на два момента: во первых. На существование монументальных поэм, где отдельные эпизоды из жизни богатырей и историй эпического мира составляют единую цепь, описывается последовательно и подробно, в то время как в эпосе другого типа мы имеем дело с песнями, каждая из которых составляет самостоятельное целое и замкнута в границах одного эпизода, так что связь между эпизодами устанавливается с трудом либо, не устанавливается во все; во вторых на наличие в ряде эпосов в сюжетах” [5] - деп бекеринен эпикалык чыгармалардагы сюжеттик нук жөнүндө айткан эмес. Окумуштуунун жогорудагы аныктамасын кыргыздардын “Манас” эпосунун “Чоң казат” эпизодундагы окуялар менен байланышта өнүккөнүн көрөбүз.

Сагынбай Орозбаковдун вариантында “Чоң казатка” кирген сюжеттик окуялардын саны 44 аталыштан турат. Алардын биринчи бөлүгүнө кирген окуялар 30 ар кандай эпизоддорду түзөт. Изилдөөнүн жүрүшүндө биз алардын эң маанилүүлөрүнө токтолобуз.

Ал эми С.Каралаевдин Манасында “Чоң казатка” кирген сюжеттик окуялардын биринчи бөлүгү 35, Экинчи бөлүгү 70 бөлүмдөн турат. Т.Молдонун вариантындагы “Чоң казат” бөлүгүнүн негизги мотивдери 56 бөлүмдөрдөн турат. Жусуп Мамайдын вариантындагы “Чоң казат” бөлүмү 24 негизги бөлүмдөрдөн турат. Изилдөөнүн жүрүшүндө биз төрт варианттын “Чоң казат” бөлүмү (Саякбай, Сагынбай, Жусуп Мамай, Тоголок Молдонун варианттары боюнча) негизги бөлүмдөрдүн камтыган мотивтерге токтолууну туура көрдүк.

Сагынбайдын вариантында “Көкөтөйдүн ашы” бөлүмүндө Манас улуу кыргыз элинин эркиндигин коргогон баатыр катары сыпатталат. Эр Манасты көрө албаган кандар кан Кошойго нааразычылыгын билдирип (14 бектин айтканы) кайрылганы айтылат. Кан Кошой: “Койгула балдарым, калыс сөзүм айт.-сам Манастын сөзүн сүйлөйт”, - деп ойлобогула. Тилимди албай, кан Манастын каарына калбагыла. “Жети өлчөп, бир кесип” сүйлөгүлө, - дейт [1] Бектер Үрбү кыпчакты тукурат:

“Өткүр Манас канкордун,
Өнөрү болсо көрөлү.
Актан келген ажалга

Арга барбы өлөлү” [1] Кандар жети кандан кол барса, жер майып, мол барса, жеке Манас күтө албас. Конок менен шылтоолоп, кордук кылып коелу, - деп өздөрүнчө күбүр сөзгө алданышат [1]. Ошентип, Манаска элчи жиберүүнү көздөп, Эр Төштүк, Эштекттердин Жамгырчы, казактардын Көкчөсү, кара тоок Үрбү, ангиандан Санжыбек, буудайыктан Музбурчак ж.б. бирден жигит тандашып элчи катары таарынычтарын билдирүү максатында Манаска жиберет. Каныкейдин ордосунда Манастын кан тактысында олтурганы төмөндөгүдөй сыпатталат.

“Кабылан Манас төрөбүз,
Кабагыңды бүркөсөң,
Кар түшкөндөй көрөбүз.
Каар айтып сүйлөсөң
Жүрөк чыгып өлөбүз” [1].

Казактан Жоорунчу, Кайгыл, Богол, Тоорунчу, Шыңгынын уулу Кербен, шыпты кашка Дөрбө, бөрү жолдуу Бөгөлү ырчы уул, Бозуул, Эр Тазбай. - мат болуп ордого келип кароолчуга кайрылып элчи экенин Манаска кабарлап, элчилерди түшүнүү менен кабыл алат [1]. Кан Манас элчилердин, кандардын көрө албастыгын тымызын туюп, алардын арам ойлорунун ачыкка чыгышын түшүнүп кабыл алып элчилерге ат мингизип, сарпайы жаап, укканыңарды туура, ачык жеткиргиле, - деп кан дарга кат бердиртет. Манас катта үч күндүн ичинде жооп берүү зарыл экенин тастыктайт. Эр Төштүк кандардын бул мамилесин билип:

“Төрө Манас баатырың
Аккула менен качыrsa
Айбатына жол тосуп,

Тура турган кимиң бар”, - ажыдаардын куйругун басып алдынар, алкымына Манастын кирбей кантип калдыңар, - деп түз оюн айтат [1]. Жети кан чогулуп, “Манастын адебин берелик” деген бүтүмгө келишет. Кан Манастын чырым уйку албай, эсеп-кысабы боюнча коноктун келээрин таң атса кырк күн болоорун байкап, кула атты жетелеп, боз дөбөгө чыгып, мылтыкка кочуштап дары салып, күн чыгышты карай атканда дөгүрсүгөн төрөлөр “төшөгүнөн чачылды”, - дейт. Кан Бакай баш болгон Кыргыз чал, Ажыбай, Чалыбай, Кутубай, Мажик, Чалик, Сатай, Атай, Үмөт, Жайсаң, Каракожо, Бообек, Шаабек, Шүкүр, Алтай, Тартай, Каратөлөк, Агыдай, Токотой, Элеман, Калкаман, Серек, Сыргак, Кожабаш, Ыбыш, Түмөн, Жайнак, Шууту, ж.б. жалпы жөнөп Манаска келишет.

Эр Төштүктү – Алманбет, Үрбүнү-Серек, Көкчөнү-Сыргак, Санжыбекти-Ажыбай, Жамгырчыны-Бакай, Музбурчакты-Чубактар конокко бөлүп алышат. Бектердин ичинен Эр Төштүк ат үстүндө туруп Манас менен амандашып көрүшпөйт. Конок күткөндүн эртеси Манас конокторго кайрылып:

“Бектер сага жол болсун,
Тим жүр десем болбойсуң”.
“Көөр кылсам кандарым,

Капилет өлүп сойлойсуң” [1], - деп алардын шагын сындырат. Манас жыйналган элди таратпай

туруп, Капсандын кара тоосундагы капкалуу Бээжиндеги кан Коңурбайга казат уюштурсак кандай дейсиңер? - деп кайрылат. Кандар бир ооздон макул болуп:

«Жоортуп чыкса – ак жолтой,

Жоого тийсе – сан колдой», - деп кан Бакайга токтолушат Кан Манас: “Калк агасы бабанды, кан көтөрсө канетет, калайыкка маалим деп, Даң көтөрсөк канетет?”, - деп элге кайрылып, эл колдоп Бакайга кандыкка токтолот. Казатка баруу кандардын айласын кетирип, алар эле эмес жалпы колдун, элдин алдындагы чоң жоокерчилигин, кыргыз элинин биримдигин, намысын күчөтүп, өлүмгө башын сайганга чакырды. Анда Алманбет:

“Чоң Коңурбай баатырды,
Шорун Алмаң катырды,

Капкалуу Бээжин шаарынан,
Чыккан чорон мен бармын, - дейт. (С. Орозбаков 4-т. 68)[1] Негизи, Алманбет казаттын жолун жакшы билгендиктен чоро катары ант берет. Кан Манас Алманбеттин сөзүн угуп, Чоң казаттын жалпы жүрүшүнө башчылыкка кан шайлап, эл аны колдоп,

Бакай канга кол берип,
Алманбетке жол берип, бир чечимге келет.

Шер Манас колдун минген аттарынын абалын билип, жылкылардан бөлдүрүп, азык-ашын белендеп, казаттын жолуна камкордук көрөт. Манастын максаты, Коңурбай баш болгон кытайларды талкалоо эле. Ошентип, отуз түмөн (30 миң) колду казатка сүрөйт.

Саякбайдын вариантында он эки кан чогулуп, кан Манаска каршы ой айтып, өздөрүнчө мындайча сүйлөшүшөт.

“Он эки кан мусулман,
Үйүлмөнүн сазына,
Чогулманын сазына,

Чогулуп жыйын кылганы” [2, 72-6]. Кандар Манасты “төбөсүнөн басалы, төрт түлүгүн чачалы, тийип алып бээсин, жакын келсе Манастын, жайната муштап мээсин, – деп агрессивдүү түрдө тескери маанайда иш жүргүзмөкчү болушат [2]. Бирок, Кошой алардын башын бириктирип, ынтымакка чакырып акыл-насаатын айтат: “ушул турган мусулман, багып алчу эр эле, ушу кезде Манастын, кайраты кыйын эме эле, - Манастын каарына калсаңар бизди Бээжинге айдатып жер менен жексен кылбасын”. [2, 4-5-беттер]. Бирок, он эки кан Кошойдун айтканына көнбөй, түз эле Таласка аттанышат.

Тоголок Молдонун варианты боюнча “Чоң Казат” бөлүмү “Алты кандын Манаска араз болгону, элчи жибергени” деген чакан бөлүмү менен башталат. Манастын жери, Кең-Кол, Талас, Жети-Суу аймактары экенинен алдын ала кабарлап “Башында кудай жаратып, Баатыр кылган Манасты”, - деп түп атасы Угузкандан кыргызканды улап 32 атасын санайт. [3, 228-229-беттер]. Буга чейин кыргыздын окумуштуусу, акын Омор Сооронов Тоголок Молдонун вариантын 1981-жылы Фрунзедеги “Илим” басмасынан чыккан “Манас трилогиясындагы эпикалык окуялардын сүрөттөлүш өзгөчөлүктөрү” [О.Соо-

ронов. “Манас” эпосунун трилогиясындагы эпикалык окуялардын сүрөттөлүш өзгөчөлүктөрү. Ф. “Илим”. 1981.] аттуу эмгегинде С.Орозбаков, С.Каралаевдин “Чоң казат” бөлүмдөрүн салыштырып изилдеген. Ал эми 2013-жылы Бишкектин “Турар” басмасынан манастануучу О.Сооронов Тоголок Молдонун Манасын арап арибиндеги түп нускасына салыштырып түзүп өзүнчө жыйнак кылып биринчи жолу басмадан чыгарып олтурат. Бул эмгек кыргыз адабияты, фольклористикасынын изилдениш тарыхында олуттуу саамалык болуп эсептелет.

Кан Кошойго 6 кан, 14 бек келип Көкөтөйдүн ашында Манас тойду өзү бийлеп, бардык маселелерди өзү чечкенге нааразы экендиктерин билдирет. Эр Үрбү кыраан Манас канкорго, кылчаяр пенде калган жок. Оролду атып эл тапты, орусту барып бир чапты, Ойротту андай алган жок, Орустан буга дабаа жок [3].

Индини Муса дини деп, бизден башка зили деп, Индистандан эл тапты, Индини барып бир чапты [3] - деп Манастын элди-жерди коргогонун, кыргызды кытай баскандагы бир топ эрдиктерин санайт. Алты кандын Манас менен алышууга дарманы жок, - деп эр Үрбү сөзүн бекемдейт. Эр Кошой 6 канга акыл айтып, кан Манастын эбегейсиз күчү, сүрү тууралуу: Манастын колу тийбеген, Орусун кайдан соо калды, билимдүүмүн деп жүргөн. Англияны аксатты – [3, 233-б.] - деп туура кеңешин берет. Бирок, 6 кан Эр Төштүктүн тоюнда “Манаска кыргын салалык, Чалдарын чаап алалык” - деп өздөрүнчө ант берип алтоо алты жигитти элчиликке жөнөтөт. Сагымбай Орозбаковдо да, Тоголок Молдодо да аталган мотив окшош берилген. Ал эми Саякбай Каралаевде бул мотив берилбейт, Тоголок Молдонун вариантында Эр Үрбүнүн Кошойго караганда өзгөчө акылдашып, алты кандын ар биринин кемчилдигин бетине коюп, Манаска каршы аттанууга негиз жок экенин бекемдейт. Бул мотив Саякбайда берилбейт. Эр Манаска элчи жибербей 6 кан өзү барат.

Тоголок Молдонун вариантында Эр Төштүк: “Манас менден эр эмес, өзү бизден баатырбы? Амалы бизден артыкпы? Манаска кыргын салалык, Манастан кийин аксатып, чалдарын чаап алалык”, - деп алты канды күүлөп төмөндөгүдөй ант беришет:

“Төбөсү ачык көк урсун,
Төшү түктүү жер урсун,
Ак бараңдын огу урсун,
Ак милтенин чогу урсун” [3].

Алты кандан алты элчи Аңгирден чыгып, Кыя тоонун сеңирин кыдырып, Намут чөлүн жети күн жүрүп, Жаркенди аралап, Артыш аркылуу Чакмактын белин ашып, Чатыр-Көлдү басып, Нарынды (дарыя) кечип, Жумгалдан өтүп, Суусамырды кыдырып, Таласты көрүп, Алачты ашып барышат. Манас элчилерди Каныкейдин ордосунда күтүп, Жоорунчуга: «Элчилерди улуктугуң билгизип, сыпайычылык менен киргиз»- дейт. Эр Ажыбай элчилердин келген жөнүн сурайт. Эр Сыргак алты кандын катын Манастын паашалык Тактасына жайып берет. “Оён Манас султаның Окуп-окуп билди

эми, Окуп болуп кагазды, мыйыгында күлдү эми. [3, 260-б.]. Эр Манас элчилерге алты күн той кылып, казынасын ачтырып, ар бирине 60 тон сарпай, 360, тон алты аргымак тартуулап, колуна кат берип, кандарга салам айттырат.

Эр Манас элчилерге катты бергенине 41 күн болгонун эстеп, кула аттын чылбырынан жетелеп, Боз дөбөнүн башына келип, Ак келтеге кочуштап дары салып, күн чыгышты карай күркүрөтө бек атты, нээти казат деп айтты [3, 272-б.].

Атканда жер-суу солк этти,
Укканда жүрөк болк этти,
Күн күркүрөп басылды,
Туман түшүп ачылды,
Жер дүңгүрөп басылды,
Жер союлуп казылды”.

Манастын алты канга болгон кыжырдануусу күчөйт. Заматта Эр Бакай баштаган кыргыз 40 чоро Манаска келет. Азан айтылып, Көк Дөбөнүн башында талаада намаз окулат. Тоголок Молдодо Жамгырчыны кан Бакай, Эр Төштүктү Алманбет, Эр Үрбүнү Манас өзү коштоп, Серек, Эр Көкчөнү Эр Сыргак, Санжыбекти, Чалыбай (Күлдүрдүн уулу) Музбурчакты Чубак коноктойт. Алты кандын Эр Манаска тең келебиз дегени ишке ашпай Манас “казатка кан шайлоо”, жөнүндөгү жарлыкка буйрук берип, буйрукту Ажыбай менен Алманбет элге жарыя кылат. Кандыкка Манас кан Кошойду көрсөтөт. Аны Эр Үрбү, Алманбет колдоп, казатка даярдык башталат. Казатка аттанган жолдун бийлигин Манас Алманбетке берет.

Колдун Бээжинге аттанышында жетимиш жаштагы кан Бакай-90 миң кошун, Агыш, Кожоштор алты түмөн, Бокмурун, Керкөкүл, Баймырза жаш Айдар төрт жүз миң кол, Көкбөрү 2 түмөн кол, Манас 30 түмөн кол, Сейит 2 түмөн, Алымдын уулу Найман 2 түмөн, Сакей 2 түмөн, Эр Сыргак 2 түмөн, Серек 30 түмөн, Малабай, 30 миң, Кутунай 30, Шаабек баатыр он эки, миң, Соботой, Тоготой, Алтай, Төртай, Шүкүрлөр 50 миң, Эламан, Калкман, Карбоз 50 миң, Шыңгы, Кара Токо 50 миң, Эр Төштүк – жети түмөн, Эр Көкчө жети, Эр Үрбү – 2, Жамгырчы алты түмөн, Санжыбек алты, Музбурчак 2 түмөн кол менен сапар тартат.

Жусуп Мамайдын вариантында Эр Төштүк “Кең-Тойун” деген жерде кыргызга той берип, анда кан Үрбү: “Жакыптын Манасы кимге кылды жакшылык”, - деп алтын кандын башын бириктирип, баарын Манаска каршы үгүттөйт. 6 кан Манаска алты элчи жиберүүнү чечти. Элчилер Эркечтамды бойлоп Самаркан аркылуу Ордого келишет. Казактардан Борончунун Ордонун оозун сактамак болуп, келгендерге (элчилерге) Кан Манастын портретин тартканы төмөндөгүдөй берилет:

“Кабылан Манас төрөбүз,
Кабагыңды бүркөсөң,
Кар жаагандай көрөбүз.
Ачууң келип сүйлөсөң
Жаныбыз чыгып өлөбүз” [4, 169-170-беттер].

Борончу буйрукту кан жарлыгын билдирип, Ажыбай элчилерден каттарды алып Сыргак экөөлөп жооп алышат. Манас, Ырчы уул, Бозуул, алты чоро калып 6 канды күтсүн дейт. Калдай күпүлдөп,

Төштүк, Сынчы, Кошойду чаап, Ташкенди талкалап, Самарканга барам дейт. Жылмалаң деген эр да (тулпары – Шаңгерик) Манаска каршы иштерди жасайт [4, 174-б.]. Эр Бакайдан Чубак бата алып, Жылмалаңды кулатат. Калдай кошуну менен Манас 40 чорого каршы аттанат (тулпары – Жылан-кара). Ж.Мамайдын вариантындагы бул бөлүмүндө Каткалаңдын кыз Сайкалы кан Манасты сайып жарадар кылат. [4, 176-б.]. Эр Чубак байкап калып кыз Сайкалды атынан антара саят. Эр Манас Калдайдын башын кыя чабат. Жусуп Мамайдын “Манастын жети канды чакыртышы” бөлүмүндө Коңурбай казак-кыргыз алаштан башка урууну түп көтөрө чаап, эрлерин кул, кыз-келиндерин күң кылат, - деп берилет. Муну уккан Манас Каныкейге кеңеш берет: “Сарамжалдуу иш кыл, безген кандар келет, качыргандан чыккан, кармагандан жан чыккан, кара кулак шер келет”. Каныкей жыйырма беш боз үйгө даярдык көрүп, коноктогонго шарт түзөт (700 адам батчудай). Жакып кан жүз киши, Майбулактан Бакай кан жүз киши, Жайылмадан Жамгырчы жүз киши, Тескейдеги Текечи жүз киши, Соорандыктын Алманбет жүз киши, Чаткалдан Эр Чубак жүз киши, Кең-Күнгөйдөн Шыгай кан жүз киши. Манастын коргонунун алдында эки Чынар теректин Сайасына миң киши ат-тону менен бата турганы өзгөчө берилет. Бул эпизод башка варианттарда кездешпейт [4, 247-б.].

Жусуп Мамайдын вариантында 7 кан жигиттери менен конок күтчү ордого чогулганда Манас: “Бейжинге барам чын үчүн, белдүү калча чыр үчүн, казатка барам ким үчүн, кан Коңурбай эр үчүн, калкым алаш эл үчүн”, - деп Казатка даярдык көрүү иштери тууралуу айтат. Кат жазылып (80 катчы чогулуп) Ажыбай жыйырма күндө эле бүтүрөм, - деп аттанып чыгат. Ажыбай Ат-Башыдан Кошойго, Эркечтам аймагындагы Эр Төштүккө, Жети-Өгүздөн Эр Агышка, казак элиндеги Эр Үрбүгө, аялы Жезбилек – Жеркендин кызы. Каныкей Ажыбайды чыдамсыздык менен күтүп, 16 күн дегенде келген чабарманды Эрназар кызы Урумканга ак чөйчөккө суу алып, башынан үч айлантып чачып, эсендик тилетет. Кандардын келиши, Бакайдын Кан болушу бөлүмдө Манас Ажыбайды чакырып кандардын келишин карап, конокту тосууну буйруйт. 7 кан (Санчыбек, Эр Төштүк, Бакай, Керкөкүл, Эр Агыш, Эр Үрбү, Музбурчактын) келишине Накылай “Кошойдон бата алам”, - деп, алдынан тосуп чыкмакка төөлөргө буюмтайым жүктөтүп алып жөнөйт. Каныкей

Кардыгачтын ичине (жердин аты деп берилет) токой өстүрүп, көпүрө куралы деп Бакайга кеңешет. Алманбет, Сыргак, Чубак, Борончуну сурнай тарттырып, көпүрө бүтөт [4, 253-254-беттер]. Бакай 14 канды чакырып, Айкөл шерди баш кылып кеңеш үйгө киргизип, “Бейжинге барып келгиче, Баш кишинер ким болот?” - дейт Манас кандыкка Эр Үрбүнү сунуштайт. Үрбү Бакайга токтолот. Каныкей Кошойго Накылайдыкына конокко чакырылдыгы деп билдирет. Эр Кошой баш болгон 14 кан Накылайдын ордосуна конушат [4, 257-258-беттер]. Саякбай Каралаевдин вариантында кырк чоро минден боз үй тигип, 12 сан колду бөлүп алгандыгы тууралуу кыска мүнөздөлөт. Эпостогу сюжеттик курулуш Тоголок Молдо менен С.Орозбаковдун варианты кээ бир эпизоддук сүрөттөлөрдөн эле айырмаланбаса негизи, дээрлик бардык мотивдери окшош берилген.

Тоголок Молдодо кырк чоро келген кандардын колдорун конокко бөлүштүрүшөт. Коноктордун конок болуу салтанаты көп кырдуу сүрөттөлөт. Тазбаймат, Жойбур, Төлөк, Калдар, Албан, Алик өңдүү алты чорого конок жетпей калат. Алар намыстанышат. Бирөөнү кан көтөрүү керектиги тууралуу Алманбет менен Ажыбай эл кыдырат. С.Орозбаковдун вариантында алты чоронун аты аталганы, аларга ондон конок бөлүштүрүлгөндөн башкасы бүт Т.Молдонун вариантындагы мотивдердей. Негизи, “Алтын кандын чатагы” бөлүмүнүн сюжетинин курчушу “Чоң казаттын” жаралышына жол ачат.

Адабияттар:

1. Орозбаков С. Манас 3-китеп. - Ф.: Кыргызстан, 1978. - 79-б.
2. Каралаев С. Манас 1-китеп. - Ф.: Кыргызстан, 1984. - 51-б.
3. Тоголок Молдо Манас. - Б.: “Турар” басмасы, 213. - 21-б.
4. Жусуп Мамай Манас. - Шинжиан эл басмасы, 2004. - 49-б.
5. Путилов Б.Н., Героический эпос и действительность. - Л.: “Наука”, 1988. - 139-б.

Кыскартылган белгилер:

ОСВ - Орозбаков Сагынбайдын варианты.
КСВ - Каралаев Саякбайдын варианты.
ТМВ - Тоголок Молдонун варианты.
ЖМВ - Жусуп Мамайдын варианты.
ПБН - Путилов.

Рецензент: д.филол.н., профессор Эшиев А.